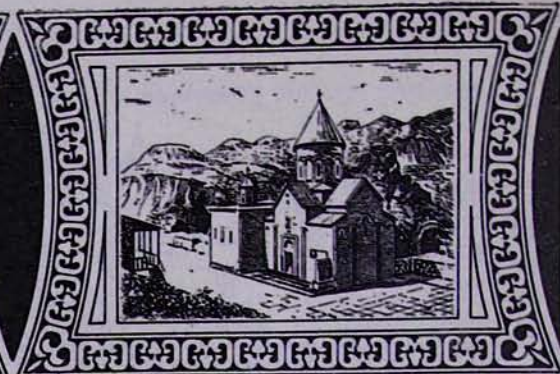
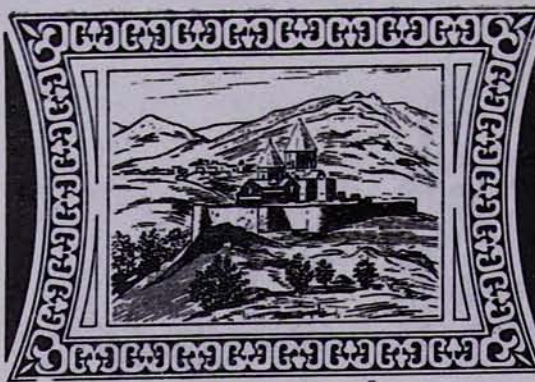

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՀԶՈՐ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ

Մայր հայրենիքում թե ափյուռքի տարածքի վրա 1972 թվականի նոյեմբերի 29-ին հայ ժողովուրդը ազգային հպարտության խանդավառ զգացմունքով նշեց իր պետական վերածննդյան՝ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 52-ամյակը։ Սովետական Հայաստանի հռչակումով ավարտվեց դարեր ու դարեր տևող մեր ժողովրդի ազգային ողբերգությունը։

Անցնող տարվա համազգային տոնակատարության օրերը զուգահեռաբանում են մեր ժողովրդի պատմական ճակատագրի հետ կապված նշանակալից տոնի՝ Սովետական Միության հանրապետությունների կազմավորման հիսնամյա հոբելյանի հետ։

Իրավահավասար սովետական ազգային հանրապետությունների համախմբումը միացյալ միութենական նոր տիպի պետության կազմում ամբողջովին համապատասխանում էր զարգացման նոր ուղի ընտրած յուրաքանչյուր ազգի, այդ թվում նաև՝ հայ ժողովրդի քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային գերագույն շահերին։

Հայ ժողովուրդը այս նոր իրադրության մեջ գտավ իր նվիրական երազանքների մարմնացումը. ազգային վերածնունդ, պետականություն, ապահովություն և խաղաղություն։

Մեր հանրապետությունը 52 տարիների ընթացքում ինչ որ արձանագրել է իբրև հառաջդիմություն և նվաճում, առաջին հերթին

պարտական է ուս եղբայրական ժողովրդի բարեկամական օգնությանը։

Հին է հայ և ուս ժողովուրդների և եկեղեցիների բարեկամությունը։

Հայ ժողովուրդը շատ վաղուց հոգևոր-եկեղեցական, մշակութային ու առևտրական կապեր է հաստատել Ռուսաստանի հետ։ Հայ ժողովուրդն անցյալում բերել է ընդհանրապես իր սրտագին մասնակցությունը Ռուսաստանի զարգացմանը, նրա ազատագրական պայքարի հաղթանակին, մանավանդ թաթարական լծից ազատագրվելու ժամանակաշրջանում։ Ի նշան այս բարեկամության և որպես երախտագիտություն հայերին, Մոսկվայում 1552—1554 թվականներին կառուցված ս. Վասիլի Երանելու տաճարի 9 գմբեթներից մեկը կոչվում էր ս. Գրիգոր Լուսավորչի անունով։

ԺԷ դարում է՛լ ավելի էին սերտանում հայ-ռուսական տնտեսական հարաբերությունները, որի սրտառուչ արտահայտությունն էր 1660 թվականին հայ վարպետ ոսկերիչների ձեռքով պատրաստված ջուղայեցի հայ վաճառականների մեծարժեք նվերը՝ ոսկյա գահը, որը մինչև այսօր Կրեմլի զինապալատի գեղեցկագույն զարդերից մեկն է՝ նվիրված «հզորագույն և անպարտելի Մոսկովյան կայսրին», «իբրև երջանիկ նախանշանակ գալիքի» և ի նշան երկու ժողովուրդների «ի Զրիստոս եղբայրության»։

Եթե մինչև ԺԸ դարի սկիզբը հայ-ռուս

հարաբերությունները պատահական բնույթ էին կրում, ապա ուրեմն ժԸ դարի սկզբից դրանք ստանում են քաղաքական-հայրենասիրական հետևողական և մնայուն բնույթ:

ԺԸ դարը մեր ազգային-ազատագրական շարժման բեղուն ժամանակաշրջանն է: ԺԸ դարի սկզբներից Հայաստանի ազատագրման անհրաժեշտությունը ընդմիջող կապվում է Ռուսաստանի հետ, որպես քրիստոնյա ժողովուրդների հովանավորի և պաշտպանի:

Այս ուղղությամբ չափազանց մեծ, եռանդուն ու գործնական աշխատանքներ են կատարում Ս. Ալեքսանդր Ա Զուլայեցի, Ս. Հակոբ Ծամախեցի և մանավանդ Ս. Սիմեոն Երևանցի կաթողիկոսները:

1766 թվականի օգոստոսի 1-ին «Սիմեոն Երևանցին Էջմիածնում գումարում է եպիսկոպոսական ժողով, որտեղ որոշվում է հատուկ գրությամբ դիմել Եկատերինա II կայսրուհուն» (Հայ ժողովրդի պատմություն, հատոր IV, Երևան, 1972, էջ 197):

Կայսրուհին 1768 թվականի հուլիսի 20-ին պատասխանում է Երևանցու կոնդակ-նամակին և ողջ հայությունն առնում է, պաշտոնական հրովարտակով, «կայսերական իր հատուկ ողորմության, հովանավորության և շնորհաց ներքո», հավաստելով նաև Ռուսաստանի «մշտադադող ողորմության և շնորհաց շարունակությունը»:

Այս առթիվ Մաղաքիա արքեպ. Օրմանյանը հաստատում է. «Այս թվականը—1768—կրճաճք նկատել իբր հիմն և արմատ այն սերտ հարաբերության, որ հաստատվեցավ հայոց կաթողիկոսության և ռուսաց կայսրության միջև որ հառաջանալով և աճելով հանգեցավ ռուսական տիրապետության Հայաստանի մի լավ մասին և հայության մի լավ կեսին վրա» («Ազգապատում», հատոր Բ, էջ 3057):

«Սիմեոն Երևանցու և Եկատերինա II կայսրուհու փոխանակած գրությունները սկիզբ դրեցին այն կապերին, որոնք հետագա տասնամյակների ընթացքում զորացան՝ ի նպաստ Արևելյան Հայաստանի ազատագրական գործին» (Հայ ժողովրդի պատմություն, նույն տեղ, էջ 198):

Հետագա տարիներին հայ-ռուս հարաբերություններն էլ ավելի խորացան, ամրապնդվեցին ու շարունակվում են մինչև մեր օրերը:

1972 թվականի նոյեմբերի 12-ին Հայոց Հայրապետը վեհարանում, ողջունելով Մոսկվայի և Համայն Ռուսիայի Պատրիարք Նորին Սրբություն Ս. Պիմենի այցը ս. Էջմիածին, հաստատում էր երկու եկեղեցիների և ժողովուրդների պատմական բարեկամությունը: Հայոց Հայրապետը, խոսելով անցյալում հայ ժողովրդի ողբերգական, տխուր

նակատագրի մասին, «հազար տարի շարունակ, մինչև 1915 թվականը, երբ սուլթանական Թուրքիան վերջին մի հարվածով ամբողջովին բնաջինջ արեց Արևմտյան Հայաստանը, կոտորելով մոտ երկու միլիոն հայ ազգաբնակչություն», նշում էր, որ «Այս ողբերգական նակատագրից փրկվեց՝ պատմական Հայաստանի մի մասը միայն, Արևելյան Հայաստանը, որ 1828-ին գտել էր իր կյանքի ապահովությունը քրիստոնյա Ռուսաստանի հովանու ներքև: Ու այսօր, այդ նույն հողամասի վրա է, որ պատմական զարգացումների և հայ ժողովրդի հերոսական ճիգերի շնորհիվ, հիմնվեց հայկական մոր պետությունը, Սովետական Հայաստանը, իբրև լիիրավ անդամ սովետական ժողովուրդների մեծ միության: Մանավանդ այժս օրերին, Մենք հիշում ենք մեր ժողովրդի տխուր անցյալը և հրճվում լուսավոր ներկայով, որովհետև այս տարի, մի ամիս հետո, հանդիսավոր կերպով պիտի տոնախմբվի Սովետական Միության ազգային հանրապետությունների եղբայրական դաշնակցության հռչակման հիսնամյակը:

Այսօր, այդ տոնախմբումի նախօրյակին և ռուսաց եկեղեցու Պատրիարքի ներկայությամբ արդար է երախտագիտությամբ ոգեկոչել նվիրական անունը հայրենասեր մեծ կաթողիկոս Ներսես Աշտարակեցու, որ անցյալ դարի սկզբին տակավին, կարողացավ հստակ տեսնել հայ ժողովրդի փրկության ճանապարհը և նախախնամական դեր կատարել Արևելյան Հայաստանի՝ Ռուսաստանին միացվելու գործում:

Ռուսական գեների և հայ կամավորների հաղթանակից հետո, ականատես ռուս զինվորական ղեկաբրիստ Լաչինովը իր հուշերի մեջ պատմում է, թե Ներսես կաթողիկոսը գնում է Աշտարակ և ծնկի գալով իր հոր գերեզմանի առաջ, ասում է. «Հայր, ես իմ խոստումը կատարեցի, քո և մեր ժողովրդի երազը իրականացած է»:

Այսօր, հարյուր և հիսուն տարի հետո, մենք էլ կանգնած Ներսես կաթողիկոս Աշտարակեցու գերեզմանի առաջ, կարող ենք ասել. «Հայրենյաց պաշտպան Հայրապետ, մեր ժողովուրդը, քո՝ ցույց տված ճանապարհով անշեղորեն ընթանալով, իր քաջ որդվոց սուրբ արյունով և նույն ռուսաց ժողովրդի օգնությամբ, վերականգնեց հազար տարի առաջ խորտակված իր ազգային պետությունը»:

1915 թվականի եղեռնի օրերին Հայաստանյայց եկեղեցին ևս ապրեց իր արյունոտ գողգոթան և հավասար արիությամբ բաժանեց իր ժողովրդի տխուր ու ողբերգական նակատագիրը: Հովվի արյունը խառնվեց հոտի արյան հետ:

Եղեռնին զոհ գնացին շուրջ 4000 հոգևորականներ: Քանովեցին, արվեցին, կողոպտվեցին ավելի քան 2000 վանքեր և եկեղեցիներ Արևմտյան Հայաստանում:

Ամենի փոթորիկը եկավ և անցավ հայ եկեղեցու և հայ հոգևորականության վրայով: Սակայն Հայաստանում 1920 թվականի նոյեմբերի 29-ին, հայ պետականության վերականգնումից հետո, հայ եկեղեցին ևս, թե՛ մայր հայրենիքում և թե՛ սփյուռքում, ոտքի կանգնեց, վրաց իր վերքերը և սկսեց ապրել հոգևոր, մշակութային նոր կյանքով:

Վերականգնակերպվեցին մեր նվիրապետական Աթոռները, վերաբացվեցին հոգևոր դպրոցները, է՛լ ավելի պայծառացան մեր ազգային-եկեղեցական թեմերը, իրենց փառավոր նորակառույց եկեղեցիներով, մշակութային սրահներով ու բարի, ազնիվ հավատացյալներով:

Հոգևոր-եկեղեցական վերազարթոնքի խոստումնալից ճանապարհի մեջ մտավ նաև Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը, որի վերջին կեսդարյա պատմությունն (1920—1972) անցել է Հայաստանում սովետական իշխանության հաստատման և գոյության պայմաններում, հայրենի հարազատ պետության ապահով հովանու տակ:

Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի գլխավորությամբ, առաջին իսկ օրից աթափ ոգով և հայրենասիրական ջերմ զգացմունքներով ողջունում էր ստեղծված կացությունը, իրապաշտորեն և հեռատեսությամբ գնահատում իրադարձությունների նոր և փրկարար ընթացքը ու կանգնում վերածնված մայր հայրենիքի պաշտպանության հայրենասիրական դիրքերում:

Այս ոգով հայրենասիրական սրտագին գործունեություն են ծավալել 1920—1972 թվականներին **Գևորգ Ե, Խորեն Ա, Գևորգ Զ և Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսները** ճշմարտորեն վկայելով, որ հազարապատիկ խոցված մեր երկիրն ու նահատակ ժողովուրդը ազգային վերածնության փրկարար ու լուսավոր ուղի են բռնել շնորհիվ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման և ազգային հանրապետությունների կազմավորման:

Այսօր, հայրենի հողի վրա, ս. Էջմիածնի

օրհնության ներքո, մեր վերածնված հայ ժողովուրդը ապրում է և ստեղծագործում, արևախառն ժայռերից կյանք, լույս և փառք քաղելով:

Երբեմն ավերակների վրա նստած և Հայոց լեռներում արհալիրքներ միայն տեսած «Մայր Հայաստան»-ը վեր է խոյացել կյանքի նոր և գեղեցիկ, սրտատուջ ձևերի մեջ առնական վնաս ու հերոսական:

Պատմության մեջ մի ակնթարթ է հիսնամյակը, սակայն մեր հանրապետության 52 տարիների վաստակը հավասար է հազարամյակների ճիգին ու քրտնքին:

Արդի Հայաստանն է հայ ժողովրդի երազների, ազգային իղձերի միակ ու հուսադրիչ հանգրվանը, մեր ավետյաց երկիրը և երաշխիքը նաև մեր ազգային ապագա երազանքների, նվաճումների և գոյության, հովանավորողը՝ հայ մշակույթի, պաշտպանը հայ ոգու և արբազան ավանդությունների:

Սովետական Միության կազմավորման 50-ամյակի բերկրալի առիթով հայ ժողովուրդն անկեղծ հարգանքի, խորը երախտագիտության խոսք ունի իր ճշմարիտ ու մեծ բարեկամին՝ ռուս եղբայրական ժողովրդին, որի հետ նա կնքել է հավերժական բարեկամության անխախտ դաշինք:

Տոն էր Երևանում, նաիրյան հինավուրց հողում, տոն եղբայրության:

Մեր պատմության և մեր ազգային վերածննդյան այս բախտորոշ հանգրվանին Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինն էլ, որ մանավանդ Ս. Ս. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի օրոք ապրում է մե՛ր օրերի իր հոգևոր, եկեղեցական, շինարարական վերազարթոնքը հայ պետականության վերականգնումով, ստեղծված օրինական և գործնական պայմաններում, հավատարիմ իր պատմական դերին ու առաքելությանը, կշարունակի սրբությանը կատարել իր հոգևոր և հայրենասիրական պարտքը թե՛ հայրենաբնակ իր զավակների և թե՛ սփյուռքի իր հայրենակարոտ ժողովրդի ծոցում:

Թող օրհնվի հավետ, պահվի ու պահպանվի նախախնամության Աջով, հայ ժողովրդի բազուկներով ու շնորհներով՝ սովետական եղբայրական մեծ ընտանիքում «Արևելեան կողմն աշխարհիս, Հայրապետութիւն և Հանրապետութիւն Հայոց»:

